

T.C.
KALKINMA BAKANLIĞI
Özel Kalem Müdürlüğü

7/48635
GK.10

2015 EKİM 931A

Sayı : 43728771-610.00- **5725**
Konu : 7/48635 Esas Sayılı Yazılı Soru Önergesi

ÇOK İVEDİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA
(Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı)

İlgi: TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının 05.08.2014 tarihli ve 43452547-120.00-189973 sayılı yazısı.

İlgi yazıyla, Ardahan Milletvekili Sayın Ensar ÖĞÜT'ün tarafıma tevcih ettiği 7/48635 esas sayılı yazılı soru önergesinin cevaplandırılması talep edilmektedir.

Söz konusu yazılı soru önergesiyle ilgili cevabımız ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Cevdet YILMAZ
Bakan

EKLER :

1- Soru önergesine ilişkin cevaplar
(15 sayfa)

Adres: Necatibey Cad. No:110/A-06100 Yücetepe-ANKARA

Telefon: +90 (312) 294 50 00 - 294 50 95 - 294 50 97

Faks: +90 (312) 294 69 77

Elektronik Ağ: <http://www.kalkinma.gov.tr>

sozdemir@kalkinma.gov.tr

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile üretilmiştir.

Evrak teyidi <https://kbeb.kalkinma.gov.tr/Sorgu> adresinden DDKY-U3P0-8BG6 kodu ile yapılabilir.

**ARDAHAN MİLLETVEKİLİ SAYIN ENSAR ÖĞÜT'ÜN YÖNELTTİĞİ 7/48635 ESAS
SAYILI YAZILI SORU ÖNERGESİNE YÖNELİK CEVAPLAR:**

Soru 1: Doğu Anadolu Bölgesinin Türkiye (GSYİH) içindeki payı 1997 de % 4,6 iken bu rakam 2000'li yıllarla beraber her yıl azalmış şu anda % 3,3'ler seviyesine kadar düşmüştür. Bu düşüşün nedenleri nelerdir?

Soru 2: DAB illerinden 81 il içerisindeki kişi başına GSYİH sıralamaları hep son sıralardadır. Bu sıralamanın değişmesi için bir çalışmanız var mı?

Soru 3: Sanayileşme veya kalkınmanın önemli bir süreci kentsel nüfusun çoğunluğu oluşturmaktadır. Türkiye de nüfusun % 70 i kentlerde % 30 kırsalda yaşamaktadır. Ancak DAB da durum kentleşme oranı yaklaşık % 50'dir. Bu bölgede kişi başına düşen Elektrik tüketimi 800 kW/h civarındadır. Kişi başına düşen kamu yatırım harcaması başta eğitim göstergesi ve sağlık göstergelerinde Türkiye ortalamasının çok altında kalmasının sebepleri araştırıldı mı?

Soru 4: Türkiye ortalaması kişi başına gelir 10.700 dolar civarında bu rakam bölgemizde 2500 -3000 dolara kadar düşmüştür. Bu gelir payından daha fazla pay alması için bölgeye neler yapacaksınız?

Soru 5: Doğu Anadolu Bölgesi Tarım ve Hayvancılık bölgesidir. Bölgenin coğrafi yapısında iklim koşulları da buna uygundur. Mevcut potansiyel geleceğin popüler bir konusu olarak gözüken Organik Tarım yönünde kullanılması bölgenin kalkınmasında önemli rol oynayacaktır. Organik Tarım nasıl canlandırılacak?

Soru 6: Kış turizmi başta olmak üzere kültür turizminin yaygınlaşması için bölgenin tarihi ve kültürel tanımı için ne tür faaliyetler yapacaksınız?

Soru 7: DAB bölesindeki illerin hemen hemen hepsi bir devlete komşudur. Bölgemizde Gürcistan, Ermenistan, Nahcivan, İran, Irak devletleri ile birebir komşudur. Ancak bu illerimizdeki kapılar maalesef ticarete turizme açık olmadığından illerimizin gelir kaynakları çok azdır. Bu bölgemizdeki sınır kaplarından ticaret yapılması için acil tedbirler alacak mısınız?

Cevap 1-7: Doğu Anadolu Bölgesine başta sulama yatırımları başta olmak üzere eğitim, sağlık, kırsal-kentsel altyapı, turizm, sanayi gibi sektörlerde pek çok proje ve yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Önümüzdeki dönemde bu proje ve yatırımların gelişmeye katkıları artıkça bu bölgemizin ekonomik ve sosyal gelişmesi hızlanacaktır.

Hükümetimiz bu bölgemizdeki gelişmenin hızlandırılabilmesi amacıyla kamu yatırımları, kalkınma ajansları, yatırımlarda devlet yardımları (teşvik sistemi), köylerin altyapısının desteklenmesi projesi (KÖYDES), sosyal destek programı (SODES), su ve kanalizasyon programı (SUKAP) gibi birçok politika aracı ile müdahalelerde bulunmaktadır. Söz konusu politika araçları ile bölgeye ekonomik ve sosyal alanlarda çok önemli destekler sağlanmakta olup, bu destekler önümüzdeki dönemde de artırılarak sürdürülecektir.

Bölgenin ekonomik ve sosyal gelişmesini hızlandıracak başlıca faaliyetler:

Kamu Yatırımları

Hükümetimiz tarafından bölgelerimizin gelişme potansiyellerinin etkin bir şekilde ortaya çıkarılması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması için kamu yatırımları etkili bir araç olarak kullanılmakta, bu kapsamda kamu yatırım tahsislerinde DAP bölgesine de özel bir önem ve öncelik verilmektedir. 2008 yılından itibaren İşsizlik Sigortası Fonu ve Özelleştirme Gelir Fazlası gibi kaynaklardan DAP bölgesindeki projelere ilave kaynaklar tahsis edilmiş, bölgenin kamu yatırımlarından aldığı pay 2002 yılında yüzde 6,7 iken 2013 yılında yüzde 10,6'ya kadar ulaşmıştır. 2014 Yılı Yatırım Programı kapsamında Türkiye toplam kamu yatırım ödenekleri 2002 yılına göre cari fiyatlarla yüzde 262,3, sabit fiyatlarla yüzde 42,6 artış göstermişken, DAP Bölgesinin yatırım ödeneklerinin artış oranı Türkiye genelindeki artışın çok üzerinde ve sırasıyla, cari fiyatlarla yüzde 566,4, sabit fiyatlarla yüzde 162,3 olmuştur. Kamu yatırımlarının yaklaşık yüzde 50-55 kadari il ve bölge bazında tasnif edilebilmekte, yüzde 45-50 kadari ise birden fazla il ve bölgeyi ilgilendirdiği için "muhtelif iller/bölgeler" kapsamında değerlendirilmekte, bu kapsamda ise tüm bölgelerimizin projeleri yer almaktadır. Bu çerçevede olmak üzere, muhtelif iller kapsamında yer alan bölge yatırımları hariç olmak üzere, DAP bölgesi için 2002-2014 döneminde toplam başlangıç ödenekleri olarak cari fiyatlarla 17,4 milyar TL, 2014 yılı sabit fiyatlarıyla ise 23,5 milyar TL tahsis edilmiştir. Muhtelif iller/bölgeler kapsamındaki yatırımlardan da DAP bölgesinin önemli bir pay aldığı dikkate alındığında, söz konusu tutarlar büyük oranda artacaktır. DAP Eylem Planının uygulamaya geçmesiyle bölge yatırımlarını daha da artırmayı planlıyoruz.

2014 Yılı Yatırım Programında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünce Doğu Anadolu Bölgesinde sürdürülen 26 adet büyük su işi projesi vardır. Toplam büyüklüğü 6,9 milyar dolara ulaşan söz konusu projelere 2014 yılı başında ayrılan ödenek toplamı 230 milyon TL'dir. Bölgede devam eden küçük su işlerine ayrılan sene başı ödenekleri ile bölgedeki sulama yatırımlarına ayrılan toplam kaynak 458 milyon TL'ye ulaşmaktadır.

Bölgede 2014 verilerine göre, DSI tarafından yapılmış olan sulama altyapısı ile 363.983 ha alan sulamaya açılmıştır. Devam eden büyük su işi projeleri kapsamında ise 60 bin hektarlık kısım 2014 yılı öncesi sulamaya açılmış olup 193 bin hektarlık bir alanda ise çalışmalar halen devam etmektedir.

Bu projelerden öne çıkanları; Erzurum Kuzgun Daphan I. Merhale (43162 hektar), Hınıs I. Merhale (20625 hektar), Ağrı Yazıcı (31918 hektar), Kuzova Pompaj Projesi (21909 hektar), Malatya Yoncalı (12045 hektar), Erciş Pay (17574 hektar), Hakkari Yüksekova (9142 hektar) ve Kars Çayı Havzası I. Merhale (29414 hektar) projeleridir.

Doğu Anadolu Bölgesinde ulaştırma alanında önemli yatırımlar gerçekleştirilmektedir.

Ağrı Havalimanı Terminal Binası

2010 yılında 2010E030120 proje numarası ve 46.626 bin TL proje bedeli ile yatırım programına alınan Ağrı Havalimanı Terminal Binası yapım işi için öngörülen bitiş yılı 2014 yılıdır. 2013 sonunda yaklaşık yüzde 80'lik kısmı tamamlanan proje için 2014 yılı ödeneği olarak 8.730 bin TL ayrılmıştır.

Van Ferit Melen Havalimanı Yeni Terminal Binası Aks İlavesi ile Teknik Blok ve Kule Yapımı

2010 yılında 2010E030130 proje numarası ve 18.070 bin TL proje bedeli ile yatırım programına alınan Van Havalimanı Terminal Binası yapım işi için öngörülen bitiş yılı 2014 yılıdır. 2013 sonunda yaklaşık yüzde 35'lik kısmı tamamlanan proje için 2014 yılı ödeneği olarak 11.268 bin TL ayrılmıştır.

Tatvan Lojistik Merkezi

1 milyon ton elleçleme kapasitesi ve 660 bin m2 toplam alana sahip 55 milyon TL bedelli lojistik merkez yapımı TCDD'nin 2014 Yılı Yatırım Programına dahil edilmiştir. Proje hazırlama çalışmaları devam etmektedir.

Sivas-Erzincan Demiryolu

234 km uzunluğundaki Sivas-Hafik-Zara-İmranlı-Refahiye-Erzincan koridorunda altyapısı 250 km/s hıza uygun karma işletmecilik yapılmak üzere yüksek standartlı demiryolu yapımını kapsayan proje, TCDD'nin 2014 Yılı Yatırım Programında 4.494.000.000 TL proje bedeli ve 30.000.000 TL yılı ödeneği ile yer almaktadır. Sivas'tan 0-50 km'lik kesimin altyapı ihale işlemleri devam etmektedir.

Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu

Söz konusu proje 2014 Yılı Yatırım Programında 1.247.796.000 TL proje bedeli ve 21.500.000 TL yılı ödeneği ile yer almaktadır. Proje kapsamında 73 km çift hat olarak inşaat işleri devam etmekte 2015 yılında tamamlanarak işletmeye alınması planlanmaktadır.

Kars Lojistik Merkezi

TCDD'nin 2014 Yılı Yatırım Programında yer alan 2007E010050 nolu Lojistik Merkez Kurulması projesi kapsamında 41 milyon TL bedelli, 500 bin m2 alana ve 412 bin ton elleçleme kapasitesine sahip Kars Lojistik Merkezinin yer tespit çalışmaları tamamlanmış olup tevsiat planı ve proje hazırlık çalışmalarına başlanmıştır.

İç Su Yolu Potansiyelinin Geliştirilmesi

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının (UDHB) 2014 Yılı Yatırım Programında 2012E020050 proje no'su ile yer alan 6.000.000 TL bedelli ve 4.000.000 TL yılı ödenekli "İç Su Yolu Potansiyelinin Geliştirilmesi" projesi kapsamında yapılması planlanan 3 adet "Denizcilik Kültürü Tanıtım ve Eğitim Merkezi"nden (DKTEM) birinin orta vadede Van'da hayata geçirilmesi öngörülmektedir. Mevcut durumda Van'da yapılması planlanan DKTEM ile ilgili herhangi bir projelendirme veya ihale çalışması bulunmamaktadır.

Diyadin Ayr.- Doğubeyazıt-Gürbulak Sınır Kapısı (DAP) (77 Km)

Toplam uzunluğu 77 km BY olan bu projenin 6 km'si 2003 yılından önce olmak üzere 2012 yılı sonu itibarı ile toplamda 77 km BY (69 Km BSK, 8 Km SK) tamamlanarak trafiğe açılmıştır. 2013 yılında 8 Km BSK tamamlanmıştır.

Ağrı- Eleşkirt Yolu (DAP) (36 km)

Toplam uzunluğu 36 km BY olan bu projenin 2 km'si 2003 yılından önce olmak üzere 2013 yılı sonu itibarı ile ise toplamda 36 km BY (20 Km BSK, 16 Km SK) tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Bu projenin tamamı AĞRI ili sınırları içerisinde olup, 2014 yılında ise daha önce tamamlanmış BY üzerine 16 km BSK yapılması hedeflenmektedir. Çalışmalar sürdürülmektedir.

(Bingöl – Solhan)Ayr.-Genç-9.Bl. Hd. Yolu (48 km)

Toplam uzunluğu 48 km BY-SK olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarı ile toplamda 13 km BY-SK tamamlanarak trafiğe açılmıştır. 2014 yılında 9 km BY-SK yapılması hedeflenmiştir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında projenin tamamından geriye kalan 26 km BY-SK'nin 2016 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

Elazığ – Bingöl Yolu (142 km)

Toplam uzunluğu 142 km BY olan bu projenin 14 km'si 2003 yılından önce olmak üzere 2013 yılı sonu itibarı ile ise toplamda 128 km BY tamamlanarak trafiğe açılmıştır.

Tatvan ayr.-Bitlis-9.Bölge Hd.(DAP) (60 km) (Bitlis Şehir Geçişi Dahil)

Toplam uzunluğu 60 km BY olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarı ile toplamda 43,5 km BY (21,5 km BSK-22 km SK) tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Bu projenin BİTLİS il sınırlarındaki uzunluğu ise 60 km olup, 43,5 km BY (21,5 km BSK-22 km SK) tamamlanmıştır.2014 yılında ise 5 km BY-SK yapılması hedeflenmektedir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında projenin tamamından geriye kalan 11,5 km'nin ise 2017 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

Ahlat – Adilcevaz (DAP) (23 km)

Toplam uzunluğu 23 km BY-SK olan bu projenin 9 km'si 2003 yılından önce olmak üzere 2013 yılı sonu itibarı ile ise toplamda 23 km BY-SK tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Bu projenin BİTLİS il sınırları içerisindeki uzunluğu ise 23 km olup BSK standardında yapılacaktır. Bugüne kadar 12,5 km BSK tamamlanmıştır. 2014 yılında ise daha önceden tamamlanmış BY üzerine 5 km BSK yapılması hedeflenmektedir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında projenin tamamından geriye kalan 5,5 km BSK'nin ise 2016 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

(Tatvan-Bitlis) Ayr. – Ahlat (DAP) (40 km)

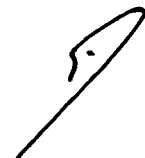
Toplam uzunluğu 40 km BY-SK olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarı ile toplamda 40 km BY-SK tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Bu projenin BİTLİS il sınırları içerisindeki uzunluğu ise 40 km olup BSK standardında yapılacaktır. Bugüne kadar 12 km BSK tamamlanmıştır. 2014 yılında ise daha önceden tamamlanmış BY üzerine 5 km BSK yapılması hedeflenmektedir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında projenin tamamından geriye kalan 23 km BSK'nin ise 2017 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

(Elazığ-Sivrice) Ayr.-Maden – 9.BL. Hd. Yolu (80 km)

Toplam uzunluğu 80 km BY olan bu projenin 1 km'si 2003 yılından önce olmak üzere 2013 yılı sonu itibarı ile ise toplamda 79 km BY (14 km BY- SK - 65 km SK) tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Bu güzergâhta Maden Tüneli, Karataş I, Karataş II ve Maden Viyadüğü tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Bu projenin tamamı ELAZIĞ ili sınırları içerisinde olup, 2014 yılında 1 km BY-SK ve önceden tamamlanan BY üzerine 3 km BSK yapılması hedeflenmektedir.

Elazığ – Keban Yolu (45 km)

Toplam uzunluğu 45 km BY olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarı ile yolun tamamı BY-SK seviyesinde bitirilmiştir.

Elazığ – Malatya Yolu (98 km)

Toplam uzunluğu 98 km BY olan bu projenin 31 km BY-SK'sı 2003 yılından önce olmak üzere 2012 yılı sonu itibarı ile ise toplamda 98 km BY (46 km BSK-52 km SK) tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Bu projenin ELAZIĞ ili sınırlarındaki uzunluğu ise 52 km olup 52 km BY (44 km BSK – 8 km SK) tamamlanmıştır.

(Erzincan-Pülümür) Ayr.-12. Bl. Hd. Yolu (50 km)

Toplam uzunluğu 50 km BY-BSK olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarıyla 49 km BY-BSK'sı tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Bu projenin tamamı ERZİNCAN ili sınırları içerisindedir. BSK standardında yapılacaktır. Bugüne kadar 49 km BSK tamamlanmıştır.

2014 yılında 1 km BY-BSK yapılması ile Mutu Tüneli ile eksik aşınma ve eksik imalatlarda çalışmaların yapılması hedeflenmiştir. Mutu tüneline Sol tüpte 220 Metre, Sağ tüpte 114 Metre kazı çalışması yapılmıştır. Çalışmalar devam etmektedir.

Refahiye-Kuruçay- İliç Yolu (93 km)

Toplam uzunluğu 93 km BY-SK olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarıyla 18 km BY-SK tamamlanarak trafiğe açılmıştır. 2014 yılında 15 km BY-SK yapılması hedeflenmiş olup çalışmalar sürdürülmektedir. 2018 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

Erzurum Ayr. - İspir Yolu (DAP) (114 km)

Toplam uzunluğu 114 km BY olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarı ile toplamda 24 km BY-BSK'sı tamamlanarak trafiğe açılmıştır. 2014 yılında 27 km BY-BSK yapılması hedeflenmiştir. Çalışmalar sürdürülmektedir.

Erzurum-Pasinler-Horasan Yolu (DAP) (85 km)

Toplam uzunluğu 85 km BY olan bu projenin 16 km'si 2003 yılından önce olmak üzere 2013 yılı sonu itibarı ile ise toplamda 85 km BY (82 Km BSK, 3 Km SK) tamamlanarak trafiğe açılmıştır.

(Başkale-Hakkari) Ayr—Yüksekova-Esendere (75 km)

Toplam uzunluğu 75 km BY olan bu projenin tamamı Hakkari il sınırlarında olup 2013 yılı sonu itibarı ile toplamda 46,5 km (23,5 km BSK-23 km SK) tamamlanarak trafiğe açılmıştır. 2014 yılında ise 2 km BY-SK yapılması hedeflenmektedir. 2014 hedeflerine ulaşıldığında projenin tamamından geriye kalan 26,5 km BY'nin ise 2016 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

Kars – Selim - Horasan (DAP) (124 KM)

Toplam uzunluğu 124 km BY olan bu projenin 2 km'si 2003 yılından önce olmak üzere 2013 yılı sonu itibarı ile 76 km BY(29 km BSK, 47 km SK) tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Bu projenin KARS ili sınırları içindeki uzunluğu ise 101 km olup 74 km'si BY (27 km BSK, 47 km SK) olarak tamamlanmıştır. 2014 yılında ise 5 km BY-BSK, 10 km BSK yapılması hedeflenmektedir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında projenin tamamından geriye kalan 22 km BY'nin ve 59 BSK'nın 2017 yılı sonuna kadar tamamlanması hedeflenmektedir.

Kars-Digor Yolu

Toplam uzunluğu 43 Km BY-SK olan projenin 2013 yılı sonu itibarıyla 2 Km'si BY-SK olarak tamamlanmıştır. Bu projenin tamamı KARS ili sınırları içerisindedir. 2014 yılında 5 Km BY-BSK tamamlanması hedeflenmektedir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında projede geriye kalan 36 km BY-BSK'nın 2017 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

(Malatya-Gölbasi) Ayr-Darende- 6 Bl. Hd. Yolu (90 km)

Toplam uzunluğu 90 km olan bu projenin 3 km si 2003 yılından önce olmak üzere 2012 yılı sonu itibarı ile toplamda 81 km BY (31 km BSK-50 km SK) tamamlanarak trafiğe açılmıştır.

16.Bl.Hd – Hekimhan – Yazihan – Malatya Yolu (108)

Toplam uzunluğu 108 km BY olan bu projenin 2012 yılı sonu itibarı ile toplamda 4 km BY- SK tamamlanarak trafiğe açılmıştır. 9 Km BY-SK bitirilmiştir. Projenin tamamından geriye kalan 95 km BY-SK'nın ise 2017 yılında tamamlanması hedeflenmektedir. 2014 yılında ise 20 km BY-BSK yapılması hedeflenmektedir.

Ayr. Lice-Kulp-Muş (GAP) (DAP) (16 km)

Toplam uzunluğu 16 km BY olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarı ile toplamda 3 km BY-BSK tamamlanarak trafiğe açılmıştır. 2014 yılında ise 3 km (2 km BY-BSK, 1 km TY üzerine BSK) yapılması hedeflenmektedir. 2014 hedeflerine ulaşıldığında projenin tamamından geriye kalan 10 km BY'nin 2015 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

Tunceli -Karaođlan-Ovacık İl Yolu(38 km)

Toplam uzunluğu 38 km TY-SK olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarı ile toplamda 17,5 km TY tamamlanarak trafiğe açılmıştır. 2014 yılında ise 10 km TY - SK olarak yapılması hedeflenmektedir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında Projenin tamamından geriye kalan 10,5 km TY-SK'nin ise 2016 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

Van-(Hakkari-Yüksekova)Ayr.(DAP) (160 km)

Toplam uzunluğu 160 km BY olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarı ile 84 km'si BY (16 km BSK-68 km SK) olarak tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Bu projenin VAN il sınırlarındaki uzunluğu ise 145 km olup, 84 km BY (16 km BSK-68 km SK) tamamlanmıştır. 2014 yılında ise 13 km BY (5 km BY-BSK, 8 km BY-SK) yapılması hedeflenmektedir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında Van ili için projenin tamamından geriye kalan 48 km'nin ise 2016 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

Ağrı Doğubeyazıt Ayr.-Çaldıran (46 km)

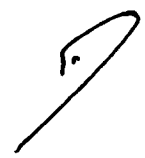
Toplam uzunluğu 46 km BY olan bu projenin 2 km.si 2003 yılından önce olmak üzere, 2013 yılı sonu itibarı ile ise toplamda 26,5 km BY (26,5 km SK) tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Bu projenin VAN il sınırlarındaki uzunluğu ise 33 km olup, 26,5 km BY-SK tamamlanmıştır. 2014 yılında ise 5 km BY-SK yapılması hedeflenmektedir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında projenin tamamından geriye kalan (AğRI İLİNDEKİ 5 km hedef dahil) 9,5 km'nin ise 2016 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

Van-Özalp-Saray-Kapıköy Yolu (98 km)

Toplam uzunluğu 98 km BY olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarı ile toplamda 82 km BY (13,5 km BSK-68,5 km SK) tamamlanarak trafiğe açılmıştır. 2014 yılında ise 10 km BY-SK ve önceden tamamlanmış BY üzerine 1 km BSK yapılması hedeflenmektedir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında projenin tamamından geriye kalan 6 km'nin ise 2015 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

(Ardahan-Kars)Ayr.-Çıldır-Aktaş (48 km)

Toplam uzunluğu 48 km BY olan bu projenin 2013 yılı sonu itibarı ile 8 km BY-BSK olarak tamamlanmıştır. 2014 yılında 8 km BY-BSK tamamlanması hedeflenmekte olup şimdiye kadar 6 km BY-BSK tamamlanmıştır. Çalışmalar devam etmektedir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında

projenin tamamından geriye kalan 32 km BY-BSK'nın 2017 yılına kadar tamamlanması hedeflenmektedir.

Iğdır - Aralık - Dilucu Sınır Kapısı (86 Km)

Toplam uzunluğu 86 km olan projenin 2013 sonu itibariyle 7 km BY BSK , 79 km BY-SK olarak trafiğe açılmıştır. 2014 yılında 12 km BSK yapılması hedeflenmektedir. 2014 yılı hedeflerine ulaşıldığında projenin tamamından geriye kalan 67 km ise BSK olarak 2017 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

DAP Eylem Planı

Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi koordinasyonunda hazırlanan DAP eylem Planının da bölge gelişmesine katkı sağlaması beklenmektedir. DAP Eylem Planı öncesinde bölgeye ilişkin hazırlanmış program, plan ve proje dokümanları DAP BKİ tarafından incelenmiş, kamu yatırım programı taranarak bölgede yer alan kamu idarelerinin merkez ve taşra teşkilatlarıyla koordinasyon içinde yatırımların öncelik ve önem dereceleri belirlenmek amacıyla DAP Eylem Planı taslağı hazırlanmıştır.

Söz konusu eylem planının hazırlık sürecinde, katılımcılık prensibi çerçevesinde DAP Bölgesinde yer alan kamu kurumları, üniversiteler ve STK'lar gibi farklı paydaşlar ile birebir görüşmeler yapılmış, toplantı ve çalıştaylar düzenlenerek istişarelerde bulunulmuş, her bir il bazında yerel aktörlerin ve ilgili tüm kuruluşların görüşleri alınarak sorun ve çözüm önerileri analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu süreçlerin sonunda hazırlanan DAP Eylem Planı taslağında bölgenin yüksek katma değerli tarım ve hayvancılık merkezi haline getirilmesi vizyonunu benimsenmiştir. Bu çerçevede eylem planı:

- Gıda ve tarım sektörlerinde verimlilik ve katma değer artırılması
- Sanayi ve hizmetler sektörlerinin güçlendirilmesi,
- Altyapı, kentleşme ve çevre koruma,
- Beşeri-sosyal sermayenin ve sosyal altyapının güçlendirilmesi,
- Kurumsal kapasitenin geliştirilmesi,

olmak üzere 5 ana gelişme eksenini çerçevesinde hazırlanmıştır. Söz konusu eksenler kapsamında 129 adet eylem belirlenmiştir. 2014-2018 dönemini kapsayan DAP eylem planında bu 129 eylem için toplam 31,1 milyar TL tutarında bir kaynak kullanılması öngörülmektedir. 2014-2018 DAP Eylem Planı 2014 yılı sonuna kadar Bölgesel Gelişme Komitesi ve Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe girecektir.

Bölgede tarım alanında sulanan tarım arazisi varlığını artırmak üzere altyapı yatırımları hızlandırılırken modern sulama sistemleri yaygınlaştırılacak, arazi toplulaştırması ve tarla içi geliştirme hizmetleri yaygınlaştırılacaktır. Hayvan ıslah çalışmalarına yardımcı olmak üzere gerekli altyapı desteklenirken, bölgede yem bitkileri üretim çeşidi ve kalitesi hayvancılığı destekleyecek şekilde artırılabilecektir. Sebze ve meyve üretiminin artırılması sağlanırken, işlenmiş tarımsal ürünlere ilişkin olarak DAP Markalaşma ve Pazarlama Stratejisi hazırlanacaktır.

2014-2018 DAP Eylem Planı ve 2014 yılı Yatırım Programı kapsamında tarım alanında uygulanması planlanan projeler aşağıda verilmiştir.

- a. Yatırım Programında yer alan "Küçük Ölçekli Tarımsal Sulama Projeleri" ile bölgede cazibeli ve kapalı (borulu) sisteme dayalı olan projeler öncelikli olmak üzere Büyükşehir Belediyeleri ve il özel idarelerinin yeni yatırım, tevsi, modernizasyon ve bakım onarım projeleri desteklenmektedir. 2013 yılında program kapsamında sulama kanalı yapımı için 53.500.000 TL ödenek aktarılmıştır. 2014 yılında ise Küçük Ölçekli Tarımsal Sulama projelerine 40.000.000 TL ödenek Büyükşehir Belediyelerine ve İl Özel idarelerine aktarılmaya başlanmıştır.
- b. Meralarda hayvanların su ihtiyacını karşılamada yaşanan sıkıntıları gidermek üzere hayvan içme suyu (HİS) göleti inşa, bakım-onarım ve yenileme projeleri ile sıvat yapımları için büyükşehir belediyelerine ve il özel idarelerine finansman desteği sağlanmaktadır.
- c. Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü tarafından Bölgenin ekolojik şartlarına adapte olmuş yem bitkileri çeşitlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır. TİGEM tarafından başta yonca ve mısır olmak üzere bölge şartlarına uygun çeşitlerin tohumlarının sertifikalı üretimi yaptırılarak elde edilen tohumlar DAP BKİ finansmanı ile çiftçilere ulaştırılacak ve bölgede sertifikalı yem bitkileri kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
- d. Bölgede Meyvecilik potansiyeli olan havzalarda ihracat hedefli ölçek ekonomisine uygun 30-200 dekar büyüklüğünde modern kapama meyve bahçeleri oluşturulacaktır.
- e. Bölgede hayvancılığın daha etkin, etkili ve verimli yapılabilmesini sağlamak üzere hayvancılık alt sektörlerinin her biri için (büyükbaş, küçükbaş, kanatlı, arıcılık ve su ürünleri) uygun havzalar tespit edilecek ve her bir havza için ihtiyaç ve sorunların tespit edilmesinin ardından müdahale alanlarına yönelik stratejiler geliştirilecektir.
- f. Canlı hayvan potansiyeli yüksek olan il ve ilçelerde ruhsatlı canlı hayvan pazarı için etüt-proje ve yapım işleri desteklenecektir. Bu kapsamda DAP BKİ Başkanlığı 2014 yılında teklif çağrısına çıkmış olup il ve ilçelerden proje teklifleri gelmiştir.
- g. Bölgeden elde edilen bitkisel ve hayvansal ürünlerin güvenilir bir şekilde tüketiciye ulaşımının sürdürülebilirliğini sağlayarak söz konusu ürünlerin pazarlanabilirliğini ve katma değerinin artırılmasını sağlamaya yönelik çalışmalar yapılacaktır.
- h. Bölgede tespit edilecek mikro ölçekli havzalarda model kırsal kalkınma planları hazırlanacak ve uygulamaya konulacaktır. Başarılı olan model uygulamalar benzer nitelikli havzalarda yaygınlaştırılacaktır.
- i. Çiftçi örgütlenmelerinin üretim ve tedarik maliyetlerinin azaltılması ve pazarlama kabiliyetinin geliştirilmesi konusunda bilinç oluşturmak üzere eğitim faaliyetleri gerçekleştirilecektir. Ayrıca ortak ürün tedariki ve pazarlama mekanizması tesis edilerek teknik ve mali destek verilecektir.
- j. DAP BKİ koordinasyonunda il bazında yapılacak eğitim ve yayım faaliyetlerinin detaylı olarak belirleneceği "DAP Bölgesi Tarımsal Eğitim ve Yayım Programı" hazırlanacaktır. Söz konusu

Program; tarımsal sulama, mera yönetimi, hayvan sağlığı, örgütlenme, pazarlama, kadın çiftçilerin eğitimi başta olmak üzere DAP BKİ ile ilgili kurum ve kuruluşlar arasında yapılacak protokoller kapsamında saptanacak konularda uygulanacaktır. 2014 yılında eğitim yayım faaliyetleri kapsamında DAP BKİ tarafından bitkisel üretim ve sulama konularında 18-26.06.2014 tarihleri arasında Bingöl'de 2, Bitlis'te 2, Van'da 1, Iğdır'da 1, Kars'ta 2 ve Ardahan'da 1 adet olmak üzere toplam 9 eğitim programı yapılmıştır. Program konularına göre eğitim faaliyetleri devam edecektir.

- k. Ayrıca, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından, toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden; bitki, hayvan ve insan sağlığını azami derecede koruyarak, organik ürünlerin üretimini artırıp, tüm gelir gruplarının tüketebileceği kaliteli organik tarımsal üretimi ve gıdayı sağlamak amacıyla Türkiye genelinde Organik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Kontrolü Projesi 2012 yılından bu yana yürütülmektedir. Bunun yanı sıra, Bakanlık tarafından 2012-2016 yıllarını kapsayan Organik Tarım Stratejik Planı ve buna dayanılarak hazırlanan 2013-2016 yıllarını kapsayan Organik Tarım Ulusal Eylem Planı uygulanmakta olup, bölgesel olarak Organik Tarımın canlandırılması için potansiyel belirleme çalışmaları sürdürülmektedir.

Kentleşme ve Enerji

Bölgede kişi başı elektrik tüketiminin düşük olmasının başlıca sebebi kentleşme oranının düşük olması ve sanayi sektörünün diğer bölgelere göre yeni gelişmeye başlamış olmasıdır.

2012 yılı verilerine göre Bölge nüfusunun yüzde 53,3'ü kırsal alanda, yüzde 46,6'sı ise kentlerde yaşamaktadır. Dolayısıyla Bölge yüzde 46,6'lık kentleşme oranıyla¹, Türkiye kentleşme oranı olan yüzde 72,3'ün altındadır. Ancak yıllara göre Bölge illerinin kentleşme oranlarına bakıldığında özellikle tarım sektöründeki çözümler ve kentlerde geliştirilmeye çalışılan istihdam olanakları kırdan kente göçü artırarak, kentleşme oranının yükselmesini sağlamıştır. Bölgede kentleşme süreci devam ederken ilerleyen yıllarda kentleşme oranının hızlı bir şekilde artacağı öngörülmektedir.

Bilindiği üzere elektrik tüketimi ile sanayi sektörünün gelişimi ve dolayısıyla bir bölgenin ekonomik büyümesi arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ülkemizin ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin 2004 – 2012 yılları arasındaki sanayi kesiminin elektrik tüketim verilerinde yaşanan değişim incelendiğinde Bölgenin özellikle 2008 sonrasında çok hızlı bir ivme kazandığı görülmektedir. 2004 – 2012 arasında ülkemiz sanayi kesiminin toplam elektrik tüketimi yüzde 54 düzeyinde artış gösterirken Bölgede bu oran yüzde 88 olarak gerçekleşmiştir. Bölgede önümüzdeki yıllarda bu ivme hızlanarak devam edecek ve diğer bölgeler ile arasındaki elektrik tüketim farkı azalacaktır.

Enerji alanında Yatırım Programında Keban Hes Rehabilitasyon Projesi yer almaktadır. Keban Hes'de Etüt, Müşavirlik Hizmetleri ve Rehabilitasyon İşleri (DAP) projesinde 2014 yılı içerisinde ihaleye çıkılmış olup teklifler değerlendirme aşamasındadır. 2014 yılı sonuna doğru ihalenin sonuçlanması beklenmektedir. Projenin yaklaşık maliyeti 250 milyon TL'dir.

¹ 2012 TÜİK ADNKS verilerine göre, nüfusu 20.000'in üzerinde olan yerleşimler kent kabul edilerek hazırlanmıştır.

Turizm

Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te ilan edilen kış turizmi koridoru Erzincan, Erzurum, Ağrı, Kars ve Ardahan illerini içermekte ve bu illerde ilan edilmiş turizm merkezlerinde altyapıların geliştirilmesini öngörmektedir. Bu bağlamda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2014 yılı içinde Erzincan Ergen Dağı Kış Turizm Merkezi Altyapı Uygulamaları için 1.000.000 TL, Kars Sarıkamış Kış Turizm Merkezi Altyapı Uygulamaları için ise 3.000.000 TL ödenek aktarılmıştır. Ayrıca, 14 ilin yer aldığı Doğu Anadolu Projesi genelinde turizm amaçlı altyapı uygulamalarında kullanılmak üzere 12.000.000 TL Bakanlık tarafından yerel idarelere aktarılmıştır.

Diğer taraftan, Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan tarihi değerleri öne çıkarmak ve kültür turizmini yaygınlaştırmak için Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından Kars Sarıkamış Harekâtı Kafkas Cephesi Tanıtım ve Araştırma Merkezi ile Erzurum Nenehatun Tarihi Milli Parkında çalışmalar devam etmektedir. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından yapımı devam eden Van-Edremit Küçük Tekne Barınağı da Van gölü ve çevresinde turizmden daha fazla değer üretilmesine katkıda bulunacaktır.

2014 yılı içinde yürürlüğe girmesi beklenen Doğu Anadolu Projesi Eylem Planına göre, bölgenin kış turizmi potansiyelinden azami ölçüde faydalanmaya dönük planlar yapılacak ve altyapıların desteklenmesine devam edilecek, kış turizmini yerelde farklı turizm türleriyle destekleyecek projeler hazırlanacak, turizm danışma ve bilgi merkezleri yapılandırılarak faaliyete geçirilecek, alternatif turizmin geliştirilmesi için de Harput, Kemaliye başta olmak üzere çeşitli destinasyonlarda çalışmalar yürütülecektir.

Kuzey Van Gölü Selçuklu Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ile Elazığ Tunceli Fırat Havzası Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesinde ise turizmin gelişmesine öncülük edecek fiziki planlama çalışmalarının yapılması planlanmaktadır.

Eğitim ve Sağlık

Doğu Anadolu Bölgesinde son dönemlerde kentleşme, eğitim ve sağlık göstergelerinde önemli gelişmeler görülmektedir.

2002 – 2013 yılları arasında, Bölgede eğitim sektörüne yapılan kamu yatırım ödeneklerinin Türkiye eğitim sektörüne yapılan kamu yatırım ödeneklerinin toplamı içerisindeki payı yüzde 2,9'dan yüzde 8,7'ye yükselmiştir. Aynı dönemde, Bölgeye yapılan kamu yatırım ödenekleri içerisindeki eğitim sektörünün payı yüzde 12,5'den yüzde 23,6'ya yükselmiş bulunmaktadır.

Son on yıl içerisinde yapılan eğitim sektörü yatırım ödenekleri Bölge eğitim seviyesinin yükselmesinde ve özellikle okullaşma oranlarının artmasında önemli bir etkiye sahiptir.

Bölge son on yılda sağlık altyapısı açısından önemli bir gelişim göstermiştir. Söz konusu altyapı iyileştirmeleri neticesinde sağlık hizmetlerine erişim daha kolaylaşmış ve sonuç olarak temel sağlık göstergeleri ülke ortalamalarına daha da yakınsanmıştır.

2003 yılında Bölgeye yapılan kamu yatırım ödenekleri içerisindeki sağlık sektörünün payı yüzde 11,9 iken, bu pay 2006, 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla yüzde 19, 25 ve 17 seviyelerine yükselmiş ve 2013 yılında ise 15,9 olarak gerçekleşmiştir. 2003 – 2013 yılında yapılan yatırımlar neticesinde

92 olan sağlık kurumu sayısı 144'e ve yaklaşık 11.000 olan hastane yatak sayısı yaklaşık 16.300'e çıkarılmıştır.

Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri

Bölgede organize sanayi bölgesi(OSB) ve küçük sanayi sitesi(KSS) oluşturma konusunda da gelişmeler sağlanmıştır. 2003-2013 yılları arasında Doğu Anadolu Bölgesinde 1.210 hektar büyüklüğünde 11 adet OSB projesi tamamlanmıştır. Bu projeler için 2014 yılı fiyatlarıyla 91 milyon TL kredi kullanılmıştır. Kendi imkânları ile tamamlananlar da dâhil olmak üzere bu bölgelerde yaklaşık 13.500 kişi istihdam edilmekte olup, parsellerin tamamında üretime başlanmasıyla bu sayının 43.000'e ulaşacağı öngörülmektedir.

Tablo : Organize Sanayi Bölgeleri (2014)

OSB'nin Adı	Toplam Sanayi Parsel Sayısı	Faaliyette Olan	İnşaat Halinde	Proje Halinde	Tahsis Edilen Parsel Sayısı	Mevcut İstihdam	Boş Parsel sayısı
Ağrı	103	3	2	2	7	50	96
Ardahan	30	1	0	12	13	10	17
Bingöl	45	16	7	21	44	433	1
Bitlis	55	0	0	0	0	0	55
Elazığ	142	123	9	10	142	2.886	0
Erzincan	220	58	16	52	126	1.460	94
Erzurum I.	116	89	4	21	114	2.700	2
İğdır	105	12	8	4	24	145	81
Kars	93	51	23	13	87	520	6
Malatya Darende	35	0	0	2	2	0	33
Malatya I.	501	146	10	20	176	8.683	325
Malatya II.	156	121	34	1	156	6.588	0
Muş	54	3	8	28	39	44	15
Tunceli	43	1	3	27	31	10	12
Van	141	87	35	19	141	1.156	0

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Organize sanayi bölgelerinin yanı sıra Bölgede toplam 51 adet küçük sanayi sitesi bulunmakla birlikte ortalama doluluk oranları yüzde 87 civarındadır.

Tablo: Küçük Sanayi Siteleri (2014)

İller	Tamamlanan KSS Sayısı	İşyeri Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Ağrı	4	552	91
Ardahan	1	132	100
Bingöl	4	409	85
Bitlis	5	377	79
Elazığ	5	1.251	100
Erzincan	5	360	84
Erzurum	5	1.109	100
Hakkâri	2	100	100
İğdır	1	317	100
Kars	2	462	70
Malatya	4	1.437	88
Muş	5	361	100
Tunceli	1	44	100
Van	7	1.214	80
Bölge Toplamı	51	8.304	87

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

2003-2013 yılları arasında Doğu Anadolu Bölgesi'nde 1.735 işyerinden oluşan 17 adet KSS projesi tamamlanmıştır. Bu projeler için 2014 yılı fiyatlarıyla 52 milyon TL kredi kullanılmıştır.

Tamamlanan bu projeler ile yaklaşık 8.700 kişiye daha sağlıklı şartlarda çalışma imkânı sağlanmıştır.

Mevcut küçük sanayi siteleri genellikle mobilya işleri, oto tamiri ve metal işleri alanında faaliyet gösteren işletmelerden oluşmaktadır. Söz konusu hizmetlerin ölçek ekonomisi de dikkate alınarak mümkün olduğu düzeyde yerel imkânlarla sağlanması hem istihdam alanı oluşturması hem de yerel ekonominin canlı tutulması açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede, devam eden KSS projelerinin tamamlanması, il ve ilçelerin ihtiyaçları doğrultusunda yeni KSS'lerin kurulması gerekmektedir.

Ekonomik kalkınmanın önemli göstergelerinden birisi de girişimci sayısıdır. Dünya Bankası tarafından yapılan "Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Ülke Göstergeleri Raporu"nda girişimci sayısının genellikle yüksek gelir seviyeli ülkelerde diğer ülkelere oranla daha fazla olduğu belirtilmektedir. Ülkemizde de son yıllarda girişimci sayısını artırmak üzere başta kalkınma ajansları ve KOSGEB olmak üzere çeşitli eğitim, bilinçlendirme ve finansman desteği sağlanmaktadır.

Öte yandan 2003-2013 yılları arasında Bölgede üç adet Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TGB) kurulmuştur. Erzurum, Elazığ ve Malatya illerinde bulunan TGB'lerde 84 yenilikçi girişimci faaliyet gösterirken, yaklaşık 180 donanımlı personele istihdam imkânı sağlanmıştır.

Yatırımların Teşviki

Sanayi altyapı ihtiyaçları tespiti için gerekli projelendirme çalışmaları yapılacak, girişimciliği teşvik etmek amacıyla yeni İş Geliştirme Merkezleri oluşturulacak, Bölgede Ar-Ge faaliyetleri canlandırılacak ve işletmeler arası kümelenme faaliyetleri desteklenecektir. Bölgeye büyük ölçekli yatırımları çekmek için çalışmalar yapılırken, özel sektör yatırımları açısından Bölgenin daha cazip kılınmasına ilişkin çalışmalar sürdürülecektir.

Doğu Anadolu Bölgesine yönelik özel sektör yatırımları 2012 yılında uygulamaya giren Yeni Teşvik Sistemiyle hızlanmıştır. Yeni Teşvik Sistemi; Bölgesel Teşvik Uygulamaları, Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki, Stratejik Yatırımların Teşviki ve Genel Teşvik Uygulamaları olmak üzere 4 ana bileşenden oluşmaktadır. Yatırımcılar, yatırımların büyüklüğüne, sektörüne, yerine ve üretecekleri mal veya hizmete göre uygun olan destek uygulaması kapsamında desteklenmektedir.

Türkiye'deki tüm iller ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeylerine göre 6 bölgeye ayrılmış olup bölgelerin gelişmişlik seviyelerine göre yardım yoğunlukları farklılaştırılmıştır. DAP kapsamındaki illerden Bingöl, Muş, Bitlis, Van, Hakkâri, Ağrı, Iğdır, Kars ve Ardahan teşvik sisteminde 6. Bölgede yer almaktadır. Erzurum ve Tunceli 5. Bölge, Malatya, Elazığ ve Erzincan ise 4. Bölgede yer almaktadır. 6. ve 5. Bölge illerinde yapılan yatırım tutarı 500 Bin TL üzerindeki yatırımlar genel teşvik sisteminde KDV ve gümrük vergisi istisnasında faydalanmaktadır.

2001 yılından günümüze kadar DAP bölgesi illerinde 2.416 yatırım teşvik belgesi alınmış olup, bu yatırımlar neticesinde yaklaşık 19,5 milyar TL tutarında yatırım yapılması öngörülmüştür. Bu yatırımlar kapsamında yaklaşık 73 bin kişilik istihdam oluşturulması beklenmektedir.

Yeni Teşvik Sistemi yaklaşık 2 yıldır yürürlüktedir. Yeni Teşvik Sistemi ile eski sistemin performanslarının mukayese edilebilmesi açısından eski sistemin 2010 yılı ikinci yarısından 2012 yılı ikinci yarısına kadarki gerçekleştirmeleri ile yeni sistemin 2012 yılı ikinci yarısından günümüze kadar olan gerçekleştirmeleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo: DAP Bölgesi İlleri Eski Teşvik sistemi ve Yeni Teşvik Sistemi Mukayesesi

	Eski Teşvik Sistemi (2010-2012)	Yeni Teşvik Sistemi (2012-2014)
Teşvik Belgesi Adedi	712	552
Sabit Yatırım Miktarı (Milyon TL)	5.531	9.000
İstihdam Adedi	15.416	20.539

Tablodan görüldüğü üzere DAP bölgesi illerine sağlanan teşvik belgesi adedinde düşüş gözlenmesine rağmen sabit yatırım tutarında ve öngörülen istihdam adedinde ciddi artışlar gözlemlenmektedir. Sabit yatırım tutarında % 63 ve istihdam adedinde % 33 artış gerçekleşmiştir. Bu durum bölgede yapılan yatırımların ölçeklerinin büyüdüğünü ortaya koymaktadır.

Kalkınma Ajansları

Kalkınma Ajansları bölgenin gelişmesine yönelik katkılarda bulunmaya başlamışlardır. Bilindiği üzere Kalkınma Ajansları kurulmuş oldukları bölgelerde yer alan özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve yerel idarelere karşılıksız olarak mali ve teknik destek sağlayan kuruluşlardır. DAP Bölgesinde 4 adet kalkınma ajansı yer almaktadır. Bu ajanslar; merkezi Erzurum ili olan Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA), merkezi Kars ilinde olan Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA), merkezi Malatya ilinde olan Fırat Kalkınma Ajansı (FKA) ve merkezi Van ilinde olan Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA). Söz konusu ajansların kuruldukları yıldan bugüne kadar bölgelerinde vermiş oldukları destekler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo: DAP Bölgesi Kalkınma Ajanslarının bölgelerinde Vermiş Olduğu Destekler (TL)

DAP BÖLGESİ KALKINMA AJANSLARI		Proje Teklif Çağrısı				Doğrudan Faaliyet Desteği				Teknik Destekler		
		BAŞVURU SAYILARI	SÖZLEŞME İMZA SAYISI	DESTEKLEME TUTARLARI	EŞ FİNANSMAN DAHİL TUTAR	BAŞVURU SAYILARI	DESTEKLENEN PROJELER	DESTEKLEME TUTARLARI	EŞ FİNANSMAN DAHİL	BAŞVURU SAYILARI	DESTEKLENEN PROJELER	DESTEKLEME TUTARLARI
TRA1	KUDAKA	1.178	263	54.841.791	100.457.880	130	39	2.230.712	2.577.644	306	191	1.103.623
TRA2	SERKA	679	204	41.570.533	83.612.687	76	22	1.412.926	1.427.926	211	134	771.200
TRB1	FKA	984	168	42.353.755	84.155.370	200	34	2.141.173	2.170.976	185	89	568.089
TRB2	DAKA	1.479	215	62.306.054	120.314.453	132	39	2.479.346	2.451.828	79	51	280.109
TOPLAM		4.320	850	201.072.133	388.540.390	538	134	8.264.157	8.628.374	781	465	2.723.021

SODES Programı

2008 yılından bu yana, dezavantajlı bölgelerimizin beşeri sermayesini güçlendirmek ve toplumsal bütünleşme sürecine destek olmak amacıyla bu bölgelerdeki göç, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların ve değişen sosyal yapının ortaya çıkardığı ihtiyaçlara kısa sürede karşılık vermeyi hedefleyen bir sosyal kalkınma programı olan Sosyal Destek Programı (SODES) uygulanmaya başlanmıştır.

2008 yılında GAP Bölgesinde başlayan Sosyal Destek Programı (SODES) 2010 yılında DAP Bölgesinde yer alan 16 ilde de uygulanmaya başlanmıştır.

DAP bölgesinde yer alan 16 ilde, SODES kapsamında kültür, sanat ve spor, sosyal içerme ve istihdam alanlarında; 2010 yılında toplam 90.003.000 TL değerinde 720 proje, 2011 yılında toplam

107.336.230 TL değerinde 1019 proje, 2012 yılında toplam 98.549.626 TL değerinde 838 proje, 2013 yılında toplam 93.204.253 TL değerinde 736 proje desteklenmiştir.

KÖYDES Programı

2005 yılında başlatılan KÖYDES Projesinin temel amacı, kırsal kesimde süregelen içme suyu ve yol sorunlarının ortadan kaldırılmasıdır. Projeye 2005-2014 döneminde Türkiye genelinde yaklaşık 9,2 milyar TL kaynak tahsis edilmiştir.

DAP Bölgesine 10 yıllık uygulama döneminde yaklaşık 2,1 milyar TL kaynak tefrik edilmiştir.

2005 – 2014 yıl aralığını kapsayan uygulama döneminde DAP Bölgesinde yol projelerinde; 25.438 km stabilize ve 16.724 km asfalt olmak üzere toplam 42.162 km uzunluğunda yol yatırımı yapılmıştır.

İçme suyu projelerinde; 9.135 suyu yetersiz üniteye ve 753 susuz ünite olmak üzere toplam 9.888 üniteye içme suyu yatırımı götürülmüştür.

Küçül ölçekli sulama yatırımları kapsamında 72 proje hayata geçirilmiştir. Bu projeler ile 21.937 ha tarım arazine sulama altyapısı yatırımı götürülmüştür.

SUKAP Programı

SUKAP Programı, Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile nüfusu 25.000 ve altında olan belediyelerin içmesuyu, içmesuyu arıtma, yağmur suyu, kanalizasyon şebeke ve atıksu arıtma projelerini kapsamaktadır. 2011 Yılında Başlatılan Programa Bugüne kadar 2.673 Proje dâhil edilmiş ve Merkezi bütçeden bu projeler için yaklaşık 2 Milyar TL yatırım ayrılmıştır. 01.09.2014 tarihi itibarıyla SUKAP programı kapsamında Doğu Anadolu Bölgesinin 144'ü içmesuyu 178'i kanalizasyon olmak üzere toplam 322 projesi yer almakta olup toplam maliyeti 635 Milyon TL olan 116 projeye başlanmıştır.

Komşu Ülkelerle Sınır Ticareti

Komşu ülkelerle gerçekleştirilen sınır ticaretleri bölgesel gelişmeye önemli katkılarda bulunmaktadır. Ülkemizde sınır ticareti 4458 sayılı Gümrük Kanununun 172. maddesi ile düzenlenmiş olup, 2008/14451 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile sınır ticareti yapmaya yetkili sınır illeri ile ilgili gümrük idareleri belirlenmiştir. Bu kapsamda Doğu Anadolu Bölgesi sınır illerimizden Ardahan İli Posof-Türkgözü Sınır Kapısında, Ağrı İli Gürbulak Sınır Kapısında, Iğdır İli Dilucu Sınır Kapısında, Van İli Kapıköy Sınır Kapısında, Hakkari İli Esendere Sınır Kapısında sınır ticareti yapılabilir. Ayrıca, Ağrı (Sarısü), Hakkari (Esendere), Van (Kapıköy), Iğdır (Dilucu) olmak üzere dört adet Sınır Ticaret Merkezi (STM) bulunmaktadır.

Sınır ticaretinin daha da artırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede DAP Bölgesi Sınır İlçeleri Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Programı kapsamında bölge refahının artırılması ve sınır illeri arasındaki ekonomik-ticari işbirliğinin geliştirilmesi için; Ağrı, Hakkâri, Iğdır, Kars ve Van illerinin yerel yöneticileri ile ilgili bakanlık temsilcilerinin katılımlarıyla illerin ticaret, sanayi, kültür, turizm gibi konuların ele alındığı Sınır İlleri Ekonomik İşbirliği programının ilk ayağı 23 Haziran 2014 tarihinde Kars, ikinci ayağı ise 24 Haziran 2014 tarihinde Van illerinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar sonucunda 25 Haziran 2015 tarihinde Van da gerçekleştirilen karar toplantısında aşağıdaki kararlar alınmıştır:

- a. Derecik ilçesinde, sınır kapısı altyapı ihtiyaçlarına ve sosyal ihtiyaçlara yönelik bir proje hazırlanacaktır.
- b. Esendere ilçesinde, sınır kapısında bir Serbest Ticaret Merkezi yapılmasına yönelik bir proje hazırlanacaktır.(TOBB'un yaptığı çalışmalarla mükerrerlik göstermemesi gerekmektedir.)
- c. Çaldıran ilçesinde, kayak tesisinin jeotermal kaynaklarla entegre olacak şekilde bir proje hazırlanacaktır.
- d. Doğubayazıt ilçesinde, İshakpaşa Sarayına ve Ahmed-i Hani Türbesine ulaşımı sağlayan yolların iyileştirilmesine ve çevre düzenlemesine yönelik bir proje hazırlanacaktır.
- e. Gürbulak ilçesinde, sınır kapısında tır parkına, ilçenin sosyal alanlarına ve Serbest Ticaret Merkezine yönelik birer proje hazırlanacaktır.
- f. Digor ilçesinde, tarım arazilerinde yoğun bir şekilde bulunan taşların temizlenmesine yönelik araçların teminine yönelik bir proje hazırlanacaktır.
- g. Arpaçay ilçesinde, kadın girişimciliği destekleyerek yöresel ürünlerin sergilenip pazarlanabileceği bir modelin oluşturulmasına yönelik bir proje hazırlanacaktır.
- h. Aralık ilçesinde, daha önce yapılan "Dört Ülke Bir İlçe" projesinin bu program çerçevesinde çeşitlendirilerek desteklemesine yönelik proje hazırlanacaktır.
- i. Çıldır ilçesinde, Çıldır Gölünün turizm potansiyelini artırmaya yönelik turizm altyapısını iyileştirme ve yeni tesislerin yapılmasına yönelik bir proje, yapılmasına karar verilmiştir.

Alınan kararların Bakanlık düzeyinde görüşülmesinden sonra, uygun görülen projelerin DAP Bölgesi Sınır İlçeleri Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Programı çerçevesinde hayata geçirilmesi planlanmaktadır.

Kısaca, Doğu Anadolu Bölgemiz dahil olmak üzere bölgelerimizde uygulanacak bölgesel gelişme politikalarıyla, bir taraftan bölgesel gelişmişlik farkları azaltılarak refahın ülke sathına daha dengeli yayılması sağlanacak, diğer taraftan tüm bölgelerin potansiyelleri değerlendirilip rekabet güçleri artırılarak ulusal büyümeye ve kalkınmaya katkıları azami düzeye çıkarılacaktır.